

УДК 296.68

Кенет Хансен,*викладач гебраїстики та близькосхідних студій
Університет Центральної Флориди*

ІСУС І ПРОРОКИ: ПОХОДЖЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНОГО (БЕЗХРАМОВОГО) ІУДАЇЗМУ

Проаналізовано особливості походження нетрадиційного (безхрамового) іудаїзму в історії єврейського народу, що відобразилось у релігійних течіях, таких як секта Євсеїв / Мертвого моря, прибічників вчення Єноха та іудей-християн. Проведено паралель між поглядами давніх пророків та вченням Ісуса з Назарету, що, на думку професора Хансена, вплинуло на формування християнського вчення.

Ключові слова: *пророки, Ісус з Назарету, сектантський рух, іудаїзм, християнство.*

У статті професор Хансен стверджує, що давній єврейський сектантський рух, до якого входили маргінальні священики та священики-левіти, яких науковці називали пророками, служили натхненниками авторів послань і повних текстів, що з'явилися під час другого повернення єврейського народу на землю обітовану, включно з книгою Малахії, та її жорсткою критикою культу Храму і таким рухами за відродження, як секта Євсеїв / Мертвого моря, прибічники вчення Єноха і найцікавіше іудей-християни. Походження пророків, яких сприймали як давній рух проти існуючої системи, бере свій початок з вавилонського полону і, навіть, раніше. Після полону пророки вступили в конфлікт зі священиками, які керували відбудованим храмом і захищали інтереси Персії.

Гіркі роздуми пророка Малахії з часом призвели до появи значної кількості сектантських рухів, що було досить типовим для єврейської культури в давні часи. Зокрема професор Хансен стверджує, що ставлення Ісуса з Назарету до Храму було спричинено загальним ставленням пророків. Про це свідчить один з віршів в книзі Малахії (1:10). Із посиленням антихрамових настроїв в ізраїльському суспільстві формувалися основи для течії, що згодом стала відомою під назвою безхрамового юдаїзму, який сприяв виживанню євреїв упродовж багатьох віків у вигнанні.

Пророки. Нещодавні дослідження вивили невідомі факти про те, що в стародавньому ізраїльському суспільстві існувала окрема група священників левітів, позбавлених прав, яких деякі науковці назвали пророками. Припускають, що ці пророки проживали в VI столітті до нашої ери [1, с. 12]. Їхній вплив можна прослідкувати упродовж кількох століть, який, зрештою, привів до появи таких окремих течій як секта мертвого моря / Евсеїв, прибічників Єноха, терапутів, і послідовників Ісуса. Загальний огляд пророків необхідний для того, аби прослідкувати можливий зв'язок між Ісусом з Назарету і минулими течіями.

Витоки цього зв'язку беруть свій початок з біблійного царя Давида, який, як сказано, був призначений не первосвящеником, але двома – Садоком і Авіатаром. Як і варто було очікувати, кожен священник планував витіснити іншого. Ситуація погіршилась наприкінці царювання Давида, коли двоє його синів (Соломон і Адонія) розпочали боротьбу за правонаступництво. Кожен з первосвящеників підтримав претендента на престол. Садок став на бік Соломона, а Авіатар підтримав Адонія. Коли Давид помер, а Соломон став переможцем, зникли сумніви щодо того, хто з первосвящеників отримає прихильність царя, звісно ж Садок. Згодом, коли Соломон розпочав будівництво величного храму в Єрусалимі, згадується ім'я Садока в книзі Царів:

І взяв священник Садок олійного рога із шкіни та й помазав Соломона. Тоді засурмили в сурму, і весь люд викрикував: «Нехай живе цар Соломон!» (1 Царів 1: 39).

Авіатара, опонента Садока, разом з його прибічниками, було вислано до міста Анатота на північ країни [2].

Як священники, позбавлені прав, вони втратили право відгравати будь-яку роль в культурі Храму. Як тільки Авіатара усунули від влади, Садок і його спадкоємці стали єдиними офіційними священниками в Храмі і єдиними спадкоємцями влади священників [3]. Розкол, який виник в колі священників, став причиною повстання, яке призвело до розриву з десятима колінами, які створили вороже царство на півночі – Ізраїль і змусили коліна Іуди та Веніаміна покладатися лише на себе.

Починаючи з 922 року до н.е. два ворогуючі царства мали своїх царів, релігійні традиції, місця поклоніння. Упродовж наступних кількох століть два священницькі клани вели запеклу боротьбу. На півдні з'явився відомий пророк – Єремія, чия гостра і агресивна критика засуджувала корупцію, яка існувала серед священників Храму. Місце походження Єремії – місто Анатот, викликає запитання про те, що мож-

ливо його генеалогія бере свій початок з дому Авіатара, а якщо це так, то він – один зі священників, позбавлених прав, який виступив проти інституту первосвящеників Єрусалимського монотеїстичного культу.

Коли пророцтва Єремії справдилися (країну захопив Вавилон в 586 році до н.е.) і юдеї попали в заслання далеко на схід, священники клану Садока все ще обіймали ключові посади як представники касти священників [4]. Після повернення ізраїльтян після 70 років полону, вони відбудували зруйноване місто Єрусалим і Храм. Царя не було і люди, звісно, звернули свої погляди на своїх фактично правителів, тобто священників клану Садока як природних лідерів.

Позбавлені прав левіти, яких називали пророками, представляють рух священників, які об'єдналися в опозицію до єрусалимських священників. Духовне відродження, якому вони були віддані, став державним пріоритетом, і мав на меті збереження влади, тобто статус кво [5]. Священики мали б вітати відродження їхньої землі, проте згодом стало очевидним, що вони перетворилися в нову аристократію, ієрархічну групу вищого класу, що захищала інтереси персів. Пророки, з іншого боку, сприймаються як опозиція існуючій владі. Вони представляли рух низів, які, разом з новою ієрократією, були об'єднані очищеним баченням відновленого Єрусалиму і освяченого Храму [6].

Припускають навіть, що їх підтримала значна кількість людей, оскільки вони записували свої пророцтва, на кшталт, пророків минулого. Існує припущення, що численні неканонічні книги, такі як книга Єноха (продукт Іудаїзму Єноха), книга Ювілеїв та значна кількість апокрифів вміщують їхні апокаліптичні бачення. Рух, який вони спричинили, тривав кілька століть, привів до появи традиції запису текстів. Деякі з них перейшли в канонізовану Єврейську Біблію: Ісаїя 24-27, Захарія 9-14, Тріто-Ісаїя, Неємія і книга Малахії [8]. Остання, як не дивно, вміщує вірш, який осуджує відбудову Другого Храму та появу ієрократичного про шарку левітів-священиків:

Краще нехай зачинить хтось храмові двері, щоб на Моєму жертovníку не палити марно вогню! Нема в мене ласкавості до вас, – говорить Господь Саваот, – і не угодні мені приноси з рук ваших (Книга Пророка Малахії 1: 10).

Пророки дали поштовх до появи течій, які були в опозиції до існуючої системи священників. Вони свідчили про неоднорідність ізраїльського суспільства, яке дослідники називають не стародавнім іудаїзмом, а швидше за все, численними течіями іудаїзму. Таким було соціальне середовище в якому з'явилося вчення Ісуса з Назарету, із якого розвинулось християнство.

Ісус, пророки і відмова від храму. Виникає логічне запитання: чи культурні та релігійні розбіжності, озвучені пророками були згодом підхоплені сектою з Назарету, починаючи з самого Ісуса? Слід поставити запитання про те до якої міри Ісус і/або Його вчення, завдяки своїй спрямованості, сприяло, безпосередньо або опосередковано соціо-релігійному відчуженню, на формування якого вплинув рух пророків попередніх поколінь [9]. І хоча Ісус не був священиком, а тим паче, не був нащадком Авіатара, було б логічно припустити, що «секта з Назарету» стародавнього Ізраїлю була віддаленим відгалуженням релігійної течії, що розпочала свою діяльність.

Схоже на те, що жорстка критика культу Храму, озвучена у вірші пророка Малахії (1:10), була фундаментальною частиною вчення Ісуса. Вірш пророка Малахії нагадує жорстке звинувачення попереднього пророка Ісаї, який виступав проти священного Храму: «Не приносьте ви більше марнотного дару» (Ісаї. 1:13). Деякі дослідники припускають навіть, що Ісаїя був би радий, якби було відмінено всю систему принесення жертв, а заодно і Храм [10]. Чи пророк Малахія дійсно закликав до реформи чи його пророцтво стосувалося повного відречення від Храму? Як і Ісаїя, є прихильники обох точок зору. Аналогічно, виникає запитання і в нас про те, чи Ісус виступав за реформу чи за відмову від Храму?

Деякі дослідники зазначають, наприклад, що немає прямої вказівки на те, що Ісус дотримувався обов'язкових очищувальних обрядів в процесі в'їзду в Єрусалим. Можливо, має сенс припустити, що це було зумовлено його відреченням від культу Храму? Е.П. Сандерс заперечує таке припущення, стверджуючи, що такі ритуали навіть не обговорюються [11]. В будь-якому випадку, традицію було описано в уривку одного з невідомих Євангелій, де зазначалося, що Ісус навмисне відмовився від таких ритуалів. Один з первосвящеників звернувся до нього, запитуючи: «Хто дав тобі право топтати це місце очищення і дивитися на цей священний посуд не очистивши себе?» [12]. Можливо відсторонення Ісуса від Храму було спричинене позицією попередніх пророків? Таке ставлення Ісуса, все-таки, добре висвітлено в спорідненій єврейській літературі пізньої античності, зокрема сувоях Мертвого моря. Один важливий Кумранський текст цитує пророка Малахія (1:10), в якому деякі науковці вбачають радикальну позицію пророка, яка виходить за межі висловленої думки і виражається в повній відмові від культу Храму:

Нехай жоден з тих, хто вступив в заповіт, не зайде в святиню, щоб надарма освічувати Його жертовника; нехай хто серед вас замкне двері святині, і не буде освічувати мого жертовника [13].

Слід забачити, що існує низка додаткових «антихрамових» повідомлень в християнських Євангеліях. В Євангелії від Марка 13:1-3 Ісус засуджує Храм і пророкує його руйнування. В Євангелії від Марка 14: 58 якись, неназвані, опоненти Ісуса заявляють: «ми чули, як Він говорив: Я зруйную цей храм рукотворний, – і за три дні збудую інший, нерукотворний». В Євангелії від Матвія 26: 61 Ісус заявляє, що Він може зруйнувати храм Божий, – і за три дні збудувати його. І хоча пророцтва немає в Євангелії від Луки, автор Дій святих апостолів (6:14) змальовує Степана як начебто той говорив, що Ісус Назарянин зруйнує Храм та змінить звичаї, які передав їм Мойсей. Євангеліє від Фоми (71) також цитує Ісуса, який казав: «Я зруйную цей дім і ніхто не спроможеться відбудувати його». Справедливим є зауваження про історичну надійність поданого вище уривку, зважаючи на гностичну тональність і пізній час його створення [14]. Проте якщо пророцтво руйнування Храму було незвичним для текстової традиції, то різкий тон щодо святого місця може, на нашу думку, відображати справжнє ставлення Ісуса та його учнів.

Слід зазначити, що Ісус відомий тим, що звинуватив і вигнав продавців і покупців з Храму, доповнивши звинувачення жорстоким поведінням у Храмі через те, що поперевертав столи на яких вони здійснювали обмін. Ця подія добре засвідчена потрійною традицією (в Євангелії Матвія, Марка та Луки), а згодом згадана і в Євангелії від Івана [15]. З розповіді зрозуміло, що цей інцидент, окрім того, що Ісус вчив або робив, стало першопрчиною, що змусило первосвящеників задумати змову проти Ісуса, з метою знищити Його [16]. В цьому моменті зв'язок з пророком Малахією (1: 10), за будь-яких умов, важко зрозуміти. Стародавній пророк, чия ворожа критика приправлена сарказмом, стверджує, що відміна всіх претензій на поклоніння, була б більш бажана, ніж сором деградації/занепаду. Такий підхід, сам по собі, навряд чи перетворить пророка Малахію (припустивши, що він продукт руху пророків) на відмовника від Храму і всієї системи жертвопринесення. Можна заперечувати факт про те, що жорстка позиція Малахії до культу Храму була фактично такою ж, як і в класичних пророків, включно з Ісаєю, зміст якої полягав у вимозі не відмінати традицію, а реформувати [17].

Щодо Ісуса, то деякі дослідники зазначають, що коли Він напав на грошомінів, то це схвилювало храмових священиків, оскільки вони сприйняли такий вчинок як напад на сам Храм [18]. Деякі навіть взяли на себе сміливість припустити, що агресивна поведінка Ісуса означала не що інше, як символічне руйнування святого місця. Чи,

можливо, Ісусу спав на думку вірш пророка Малахії, коли Він намірився вичистити Храм? Нам варто поставити запитання: чи слід нам сприймати Ісуса, за його словами і вчинками, як реформатора, якого надихнули слова Малахії, його гострий докір, чи нам слід сприймати Його як відмовника від культу Храму?

Остання Вечеря – інший, можливо, приклад позиції Ісуса заперечення Храму, оскільки елементи хліба і вина, які описані в термінах жертвовного вилуплення, можна сприйняти як основу нового, безхрамового суспільства [19]. Деякі науковці вбачають в цих ситуаціях елементи зародження християнства, за тональністю схожих на ті, які виявили в сувоях Мертвого моря, і які, за задумом, прийшли на зміну культу Храму. На додаток до жорсткого сектантського осудження жертви Храму, нам трапляється в Кумранських сувоях Правило спільноти, згідно з яким секта Мертвого моря (Яхад) подається як спокута і навіть як Святе святих:

Слід утвердити дух святині заради вічної істини, заради спокути провини і гріховного відступу та заради Божої милості до країни (більшої), ніж через м'ясо цілопалень і жертвовного жиру, оскільки словесна жертва заради правосуддя – подібні приємному (аромату), а справедливість і досконалі шляхи подібні до пропозиції хлібної жертви благовоління. В цей час люди спільноти (Яхад) знайдуть дім святині для Аарона, щоб об'єдналось Святе Святих і Дім спільноти для Ізраїля, які прямують безгрішно (1КС 9:4-6).

В так званому Месіанському правилі є схожий опис (1QSa 1:1-3). Також трапляється посилання на Храм Адама (плоть), яка може символізувати радикальний опис самої секти як Святе святих (див. 4Q174 f1_2i:6-7).

Додаткові посилання на молитву як певний вид жертви трапляються в Кумранських текстах, таких як CD 11:20-21 and 1QS 9:5. Більше того, час, призначений для щоденної, суботньої та святкової молитов співпадає з часом, призначеним для принесення жертви тварин [20]. Окрім цього, увесь текст Пісень Суботньої жертви відповідає пропозиціям в Єрусалимському Храмі (Числа 28:10), і може бути сприйнятий членами секти як їхня заміна.

Висновки. Проведений аналіз дав змогу зовсім по іншому поглянути на очевидні речі, які є надзвичайно важливими. Ми можемо припустити, що пророки – зрадницький клас священників, чії корені сягають царя Давида і які народилися в розколі, що трапився між Садоком і Авіатаром, що дивним чином сприяло виживання єврейського народу. Формуючи ставлення, що, з часом, сприяло формуванню запереч-

чення Храму та системи жертвоприношень (політика закриття дверей), вони, тим самим, відкрили інші двері, що, сприяло формуванню концепції молитви як спокути, та ідеї, яка знайшла своїх прихильників згодом, після Римського руйнування 70 р. до н.е. – так званого безхрамового юдаїзму, здатного виживати упродовж багатьох століть в єврейській діаспорі. Коли мудрець Йоханан бен Сакаї оголосив, що Храм буде зруйновано, а вчинки милосердя (*gemilut hasadim*) стануть спокутою для людей [21], він був, на диво, співзвучним з попереднім сектантським рухом (започаткований священиками, позбавленими влади), такими як прибічники вчення Єноха, Євсеї/члени секти Мертвого моря та юдеї-християни. Християнство та юдаїзм в цьому сенсі набагато тісніше пов'язані, ніж ми, можливо, уявляли. І це – тривалий і незмінний спадок пророків.

Jesus and the Visionaries: The Genesis of a Temple-less Judaism

In this article I will argue that an ancient Jewish sectarian movement, comprised of marginalized and disenfranchised Levitical priests and identified by scholars as the «Visionaries», served as inspiration for a host of writings and complete texts that surfaced during the Second Jewish Commonwealth, including the book of Malachi, with its harsh condemnation of the Temple cult, and such «renewal movements» as the Essenes/Dead Sea sect, the Enochians and most interestingly, the Judeo-Christians. The origin of the Visionaries, who are perhaps best understood as an ancient «anti-establishment» movement, may be traced back to the Babylonian captivity and earlier. After the exile they found themselves in a contentious relationship with their fellow priests who ruled the restored Temple – «hierocrats» serving the interests of Persia. The bitter harangue of the prophet Malachi is a case in point, engendering over time a broad array of sectarian currents that typified the entirety of Jewish culture in late antiquity. In particular I contend that the attitude of Jesus of Nazareth toward the Temple was directly influenced by the general attitude of the Visionaries, especially as expressed by a single verse in Malachi (1:10). Ironically, as rejection of the Temple grew across multiple currents of Israelite society, a groundwork was laid for what would become a «Temple-less» Judaism, capable of surviving the long centuries of Jewish dispersion to come.

The Visionaries

In recent years some groundbreaking new research has proposed the existence, in ancient Israelite society, of a disparate group of disenfranchised

Levitical priests, referred to by some scholars as the «Visionaries.» It has been theorized that these «Visionaries» likely galvanized around the sixth century, B.C.E.¹ Their influence, however, may be traced across several centuries to come, giving rise to such disparate spiritual currents as the Dead Sea Sect/ «Essenes,» the «Enochians,» the «Therapeutae,» and the «Jesus Movement.» To probe the possible relationship between Jesus of Nazareth and this antecedent movement, a general overview of the Visionaries themselves is needed.

Their roots (at least as far as the biblical narrative is concerned) may be traced back as far as the biblical King David, who was said to have appointed, not a single high priest, but two, Zadok and Abiathar. As might be expected, one high priest ultimately schemed to oust the other. To complicate matters, by the end of the reign of David, two of his sons (Solomon and Adonijah) became embroiled in a struggle for succession. Each of the high priests supported a rival royal claimant, Zadok backing Solomon and Abiathar supporting Adonijah. When David died and Solomon emerged as the victor, there was no doubt whom the new king would favor – Zadok. When Solomon later turned to constructing his magnificent Temple in Jerusalem, Zadok prominently appears in the narration:

And Zadok the priest took a horn of oil out of the Tabernacle and anointed Solomon. And they blew the ram's horn, and all the people said, Let king Solomon live! (1 Kings 1:39)

Abiathar, Zadok's opponent, was banished along with his supporters to the city of Anathoth in the north². As disenfranchised priests they were excluded from any role in the Temple cult. Once Abiathar was eliminated, Zadok and his lineal heirs became the sole officiators at the Temple and the sole inheritors of priestly power³. The schism that subsequently developed in the priesthood was a catalyst for the rebellion that provoked ten of the twelve tribes to break away, forming a rival kingdom in the north – Israel – and leaving Judah and its ally Benjamin to fend for themselves.

From 922 B.C.E., the two rival kingdoms had their own monarchs, their own religious traditions, their own places of worship. During the next sev-

¹ R. G. Hamerton-Kelly, *The Temple and the Origins of Jewish Apocalyptic*, VT 20 (1970): 12. Hamerton-Kelly agrees in part with Hanson, identifying a group of «eschatologists» who did not support the rebuilding of the Temple in the sixth-century post-exilic era.

² See Richard Elliott Friedman, *Who Wrote the Bible?* (1987, New York: HarperCollins), 42-48.

³ This remained the case until Onias III was murdered in 175 B.C. See Paul D. Hanson, *Dawn of Apocalyptic*, 221 ff.

eral centuries, the two priestly houses were locked in a bitter struggle. In the south a prophet eventually rose to prominence – Jeremiah – whose caustic diatribes condemned the corruption permeating the Temple cult. Jeremiah's place of origin, Anathoth, begs the question of whether his lineage may be traced to the house of Abiathar, consequently marking him as one of the disenfranchised priests who opposed the «establishment» high priests of Jerusalem's monotheistic shrine.

When Jeremiah's dreadful predictions came to pass (with the Babylonian conquest of 586 B.C.E.) and the Judeans were exiled far to the east, the Zadokites persisted in presiding over the developing Jewish faith⁴. On the return of the Israelites from «seventy years» in captivity, they rebuilt the destroyed city of Jerusalem and their ruined Temple, and their dreams lay within reach. The monarchy had long vanished, and the returnees looked to their «de-facto» rulers, the Zadokite priests, as their natural leaders.

The disenfranchised Levites, who have been dubbed the «Visionaries» in some scholarly circles, represent an insurgent movement united by their opposition to the Jerusalem priesthood. The spiritual renewal to which they were dedicated had become a state cult, aimed at maintaining the authority of the status quo. They must have applauded the restoration of their homeland, but it soon became evident that the priesthood had evolved into a new «aristocracy,» an upper-class hierarchy representing Persian interests. The «Visionaries,» on the other hand, may be viewed as an «anti-establishment» breed. Some have speculated that they likely met together in secretive «conventicles» that cultivated spirituality⁵.

They represent a «grassroots» movement, in tension with the new hierarchy and united by a purified «vision» of what the restored Jerusalem and reconsecrated Temple should resemble. According to the Visionaries, the Zadokites comprised a defiled priesthood, who had beguiled the populace into accepting their notion of a «realized eschatology» – that the «end

⁴ It is suggested that after the Babylonian deportation of the Zadokite priesthood, some of the sons of Abiathar (Aaronides and Levites) remained in the land, only to be displaced by new immigrant priestly families. See Richard A. Horsley, *Scribes, Visionaries, and the Politics of Second Temple Judea*, (2007, Louisville: Westminster John Knox Press), 26.

⁵ Otto Ploger, *Theocracy and Eschatology*, trans. S. Rudman (1968, Richmond: John Knox), 23. It should be acknowledged, however, that some question whether a split occurred between establishment and antiestablishment circles. See P.R. Davies, «The Social World of Apocalyptic Writings,» in Ronald E. Clements, *The World of Ancient Israel: Sociological, Anthropological, and Political Perspectives* (1991, Cambridge Univ. Press), 251-71. Davies disagrees with Hanson's contention that such 'conventicles' were the font of apocalypticism.

of days» was a present reality, brought to fruition, not by purity of soul, but by adherence to their own religious practices and rituals⁶.

The resulting socio-religious tension may be viewed as the cultural milieu that spawned the literature of «apocalyptic eschatology»⁷. It was fueled by the Visionaries' sense of alienation, having been disenfranchised by their own religious and national leaders. Nonetheless, it is theorized that the bulk of the people were strangely drawn to them, as they began to make textual record of their visionary experiences, in the tradition of the classical prophets of the past. It is speculated that numerous non-canonical texts, such as Enoch (a product of the Enochians/ Enochic Judaism), Jubilees and a number of pseudepigraphical works, embody their apocalyptic worldview. The movement they set in motion endured for centuries, engendering scores of textual traditions, some being incorporated in the «canonical» Hebrew Bible: Isaiah 24-27, Zechariah 9-14, Trito-Isaiah, Nehemiah and the the book of Malachi⁸. The latter book, not surprisingly, contains a harsh denunciation of the rebuilt «Second Temple» along with its hierocratic Levitical priesthood:

Oh that there were even one among you that would shut the doors, that ye might not kindle fire on Mine altar in vain! I have no pleasure in you, saith the LORD of hosts, neither will I accept an offering at your hand. (Malachi 1:10, JPS)

Though the Zadokite «ruling class» became increasingly political, allying itself first with the Second Temple Hasmonean dynasty and later with Rome, the Visionaries fathered an assortment of anti-establishment currents, which so splintered the fabric of ancient Israelite society that scholars suggest that we not reference «ancient Judaism» at all but rather multiple «Judaisms.» Such was the sociological milieu circumscribing the life and teachings of Jesus of Nazareth and in which nascent Christianity arose.

Jesus, the Visionaries and Rejection of the Temple

The relevant question is whether the same thread of cultural and religious dissent voiced by the Visionaries was subsequently picked up by the later Nazarene sect, beginning with Jesus himself. We might well ask to what extent Jesus and/ or the «Jesus movement» may have been impacted,

⁶ Paul Hanson, *Apocalypticism*, IDB Supp. (1984): 1-5.

⁷ Hanson, *Dawn of Apocalyptic*, 232.

⁸ See Stephen L. Cook, *Prophecy & Apocalypticism: The Postexilic Social Setting* (1995, Minneapolis: Augsburg Press), 6-7. Ploger's sociological approach saw apocalyptic as stemming from a *Gemeinschaft* that was alienated from the priestly establishment of the postexilic period.

directly or indirectly, by the same undertone of socio-religious alienation that had motivated the «visionary movement» of prior centuries⁹. Though Jesus was not a priest and by no means a descendant of the Abiathar lineage, would it be reasonable to view the «Nazarene» sect of ancient Israel as a distant offshoot of the religious current they arguably set in motion?

It would seem that shrill criticism of the Temple cult, voiced in the Malachi verse (1:10), was a fundamental ingredient of the «Torah» of Jesus. The verse in Malachi evokes the harsh invective of an earlier prophet, Isaiah, who had previously railed against the sacred shrine: «Bring no more vain sacrifice» (Isa. 1:13). Some scholars go as far as to suggest that Isaiah might have been pleased with the abolition of the entire sacrificial system, along with the Temple itself¹⁰. Does Malachi represent a call for reform, or does his oracle amount to a wholesale repudiation of the Temple? As with Isaiah, there are advocates on either side of the argument. Likewise we may ask whether Jesus advocated reform or «replacement».

Some have observed, for example, that there is no reference to Jesus performing the mandatory purification rites on his entrance to Jerusalem. Might this suggest his repudiation of the Temple cult? E.P. Sanders disputes such an inference, arguing that these rituals must have been taken for granted¹¹. In any case, a tradition was recorded in a fragment from an unknown Gospel, that Jesus intentionally spurned such rituals. One of the chief priests is said to ask: «Who gave you leave to tread this place of purification and to look upon these holy utensils without having bathed

⁹ Hanson references a «brooding minority» behind every apocalyptic movement; *Dawn of Apocalyptic*, 2. The degree to which Jesus himself was apocalyptic in orientation is debatable. See Bart D. Ehrman, *Jesus: Apocalyptic Prophet of the New Millennium* (1999, New York: Oxford Univ. Press), 119-23, 232-33. In any case, the apocalyptic flavor of much of the New Testament, including important passages in the Christian Gospels, is undeniable. Hanson's approach rests on Karl Mannheim, suggesting that a «utopian mentality» is a fundamental aspect of the alienated, yet idealized group. See Mannheim, *Ideology and Utopia: An Introduction to the Sociology of Knowledge*, trans. L. Wirth and E. Shils (1936, New York: Harcourt, Brace and Co.), 40, 87, 192-3.

¹⁰ The older critical view that Isaiah, among other prophets, rejected animal sacrifice has been challenged by many scholars (including Sweeney), though hardly by all (notably Blenkinsopp). See Marvin A. Sweeney, *Isaiah 1-4 and the Post-Exilic Understanding of the Isaianic Tradition*, (1988, Berlin: W. de Gruyter). See also Joseph Blenkinsopp, *A History of Prophecy in Israel* (1996, Louisville, KY: Westminster John Knox Press), 80. Blenkinsopp refers to «the entire apparatus of festivals, sacrifice, religious music, and tithing» as being rejected by Hosea (6:6; 8:13) and Jeremiah (6:20) in addition to Isaiah (1:10-17).

¹¹ E.P. Sanders, *The Historical Figure of Jesus* (1993, New York: Penguin), 250f.

yourself...?)¹² Might Jesus' apparent detachment from the Temple have been motivated by the prophetic legacy of the Visionaries? Such an attitude, Jesus notwithstanding, is prominently featured in kindred Jewish literature of late antiquity, the Dead Sea Scrolls. One important Qumranic text cites Malachi 1:10, in what some scholars argue went radically beyond the ancient prophet's intent, amounting to a complete rejection of the Temple cult:

None who have been brought into the covenant shall enter into the sanctuary to light up His altar in vain; they shall «lock the door,» for God said, «Would that one of you would lock My door so that you should not light up my altar in vain»¹³.

There a number of additional «anti-Temple» messages in the Christian Gospels. In Mark 13:1-3 Jesus denounces the Temple and prophesies its destruction. In Mark 14:58 some unspecified opponents of Jesus declare: «We heard Him say, I will destroy this temple that is made with hands, and within three days I will build another made without hands.» In Matthew 26:61 Jesus declares, not that he would actually destroy the Temple but that he could do so. Although the prophecy is not present in Luke, the author of Acts (6:14) depicts Stephen as asserting that Jesus would destroy the Temple and alter the customs passed down by Moses. The Gospel of Thomas (71) quotes Jesus as saying: «I shall destroy this house, and no one will be able to build it.» It is rightly noted that the historical reliability of this passage is doubtful, due to its gnostic overtones and the «lateness» of its composition¹⁴. But even if the prophecy of destruction were a later gloss in the textual traditions, the harsh tone regarding the holy Sanctuary may indeed reflect the genuine attitude of Jesus and his followers.

Additionally, Jesus is «notoriously» known for having castigated and disparaged the so-called «moneychangers» in the Temple precincts, adding to his condemnation the violent behavior of overturning the tables at which they performed their services. The event is well attested in the «triple tradition» (Matthew, Mark and Luke) and further referenced in the Gospel of John¹⁵. The narratives make it evident that this incident, beyond

¹² NT Apoc. I, 94.

¹³ Trans. by Michael O. Wise, Martin G. Abegg, Jr. and Edward M. Cook, eds., *The Dead Sea Scrolls: A New English Translation*, (2005, New York: HarperCollins).

¹⁴ David E. Aune, *Prophecy in Early Christianity and the Ancient Mediterranean World* (1983, Grand Rapids: Eerdmans), 173.

¹⁵ «And entering into the temple, Jesus began to cast out those who bought and sold in the temple. And He overthrew the tables of the money-changers and the seats of those who sold doves. And He would not allow any to carry a vessel through the

anything Jesus may have taught or done before, is what motivated the chief priests to plot «how they might destroy him»¹⁶. At this point the link with Malachi 1:10 is by no means difficult to grasp. The ancient prophet, whose diatribe is laden with sarcasm, contends that abolishing all pretense of worship would be preferable to its shameful degradation. That by itself hardly makes the author of Malachi (assuming him to be a product of the Visionary movement) a rejectionist of the Temple and its sacrificial system. It may in fact be argued that Malachi's harsh attitude toward the Temple cult was basically the same as that of the classical prophets, Isaiah included – a demand not for abolition but reform¹⁷.

In regard to Jesus, some have pointed out that when he assaulted the moneychangers he was, as far as the priestly establishment were concerned, attacking the Temple itself¹⁸. Some have gone as far as to suggest that Jesus' violent behavior amounted to nothing less than his symbolic destruction of the Sanctuary. Did Jesus have the verse in Malachi in mind when he set out to «cleans» the Temple? We might also ask: should Jesus, by his words and actions, be understood as a «reformer,» possibly inspired by Malachi's shrill harangue, or should he be viewed as a complete «rejectionist» of the Temple cult?

The Last Supper is another possible example of Jesus' «rejectionist» attitude, for the elements of bread and wine, depicted in terms of a sacrificial atonement, may be seen as the foundation of a new, Temple-less society¹⁹.

temple. And He taught, saying to them, Is it not written, 'My house shall be called the house of prayer for all nations?' But you have made it a den of thieves» (Mk. 11:15-17 MKJV).

¹⁶ Mk. 11:18 MKJV.

¹⁷ Pieter A. Verhoef, *The New International Commentary on the Old Testament: The Books of Haggai and Malachi* (1987, Grand Rapids: Eerdmans), 256; cf. R. Rendtorff, *Priestliche Kulttheologie und prophetische Kultpolemik*, TLZ 51 (1956): 339-42.

¹⁸ Sanders has especially focused on the incident in the Temple as rationale for the authorities' execution of Jesus. See E.P. Sanders, *Jesus and Judaism* (1985, Philadelphia: Fortress Press), 296-308; Paula Fredriksen, *Jesus of Nazareth, King of the Jews: A Jewish Life and the Emergence of Christianity* (2000, New York: Vintage), 207-18; John Dominic Crossan, *The Historical Jesus: The Life of a Mediterranean Jewish Peasant* (1991, New York: Harper Collins), 360; David Flusser, *Jesus* (2001, Jerusalem: Magnes Press), 141; N.T. Wright, *Jesus and the Victory of God: Christian Origins and the Question of God*, Vol. 2 (1996, London: Society for Promoting Christian Knowledge), 405.

¹⁹ See E.P. Sanders, «Jerusalem and Its Temple in Early Christian Thought and Practice,» in Lee I. Levine, *Jerusalem: Its Sanctity and Centrality to Judaism, Christianity, and Islam* (1999, New York: Continuum), 90-103.

Some see this element of nascent Christianity in tones similar to those conveyed in the Dead Sea Scrolls, which conceivably also «replaced» the Temple cult. In addition to harsh sectarian denunciations of the Temple sacrifice, we find in the Qumran Community Rule language depicting the Dead Sea sect/Yahad as an atonement and even as the «Holy of Holies»:

They shall atone for the guilt of transgression and the rebellion of sin, becoming an acceptable sacrifice for the land through the flesh of burnt offerings, the fat of sacrificial portions, and prayer, becoming – as it were – justice itself, a sweet savor of righteousness and blameless behavior, a pleasing freewill offering. At that time the men of the Yahad shall withdraw, the holy house of Aaron uniting as a Holy of Holies, and the synagogue of Israel as those who walk blamelessly. (1QS 9:4-6)

In the so-called Messianic Rule there is a similar depiction:

This is the rule for all the congregation of Israel in the Last Days, when they are mobilized to join the Yahad. They must live by the law of the Sons of Zadok, the priests, and the men of their Covenant, they who ceased to walk in the way of the people. These same are the men of His party who kept His Covenant during evil times, and so atoned for the land. (1QSa 1:1-3)

Elsewhere there is a cryptic reference to a Temple of Adam («flesh»), which might represent a radical depiction of the sect itself as a holy Sanctuary:

To that end He has commanded that they build Him a Temple of Adam, and that in it they sacrifice to Him proper sacrifices. (4Q174 f1_2i:6-7).

Additional references to prayer as a kind of sacrifice or in place of it include such Qumranic texts as CD 11:20-21 and 1QS 9:5. Moreover, the times designated for daily, sabbath and festival prayers are paralleled in the appointed times for animal sacrifice²⁰. Furthermore, the entire text of the Songs of the Sabbath Sacrifice corresponds with the offerings in the Jerusalem Temple (Numbers 28:10), and may well have been viewed by the sectarians as replacing them.

Conclusion

All of this analysis has opened (rather than «shutting») the door to another insight of utmost significance. Might we conclude that the Visionaries – a renegade priestly class whose roots extend as far back as King David and who were born in the schism between Zadok and Abiathar – uncannily facilitated the survival of the Jewish people? For having pro-

²⁰ See Bilhah Nitzan, *Qumran Prayer and Religious Poetry* (1994, Leiden: Brill), 12-13.

moted what in time became a rejectionist attitude toward the Temple and its sacrificial system («shutting the door»), they opened another door, to the concept of prayer as atonement, and to an idea that gained new proponents in the aftermath of the Roman destruction of 70 C.E. – a Templeless Judaism, capable of surviving the many centuries of future Diaspora. When the early Tannaitic sage, Yohanan ben Zakkai announced, in the wake of the Temple's devastation, that «deeds of lovingkindness» (gemilut hasadim) shall atone for the people²¹, he was surprisingly congruent with prior sectarian movements (arguably spawned by these ostracized priests) as far-ranging as the Enochians, the Essenes/Dead Sea sect, and the Judeo-Christians. Christianity and Judaism are in this sense more closely linked than we might possibly have imagined. This perhaps is the most enduring legacy of Visionaries.

²¹ Avot d'Rabbi Natan 4:21.